

Дієвість антропоцентричного принципу в художньому тексті (на матеріалі англomовної казки)

О.І. Лещенко (Суми, Україна)

Вивчення людського фактору виглядає надзвичайно актуальним у сучасній лінгвістиці. Антропоцентризм як світогляд та антропоцентричний принцип як загальний стиль мислення викликає в наш час неабиякий інтерес. Антропоцентризм — це новий виток спіралі у розвитку науки про мову.

Антропоцентризм як особливий принцип дослідження проявляється у вивченні об'єктів за їх місцем у житті людини. У лінгвістиці антропоцентричний принцип розглядається в діаді “мова і людина”. Цей принцип відіграє синтезуючу роль, він став основою формування нової когнітивної парадигми досліджень мови в кінці ХХ ст.. Найважливішою його рисою є розгляд мовних явищ як невід’ємної і органічної складової людської лінгвокреативної діяльності. Сучасна лінгвістика пов’язує мовлення з усіма видами людської діяльності, що об’єктивує її антропоцентричний характер.

Вивчення мотивів та інтенцій адресанта на матеріалі текстів допомагає глибше розпізнати природу антропоцентричності, її реалізацію у поверхневій та глибинній структурах текстів. Людина в тексті — це не тільки людина-персонаж, але й людина-автор та людина-адресат, на яких фокусується увага при вивченні антропоцентричності у художніх текстах, а в нашому випадку — у текстах англomовних казок.

Антропоцентризм пронизує усі сфери духовного життя людини, відображає осмислення статусу людини в соціумі, мові та мовленні. Довга історія вивчення антропоцентризму експлікується значущістю та поліаспектністю цієї категорії. Вихідною формою антропоцентричності є природна автоцентричність живих істот, генетично запрограмована діяльність як продукт біологічного розвитку живого організму. У процесі еволюції автоцентризм змінює свої форми, еволюціонує і в людському середовищі перетворюється в антропоцентризм, який детермінується матеріальним та духовним рівнями життєдіяльності людини. Пор. побутова, авторитарна, деперсоналізуюча, патерналістична, гуманістична, персоналізована форми антропоцентризму.

Антропоцентризм притаманний як філософським, так і лінгвістичним концепціям. У формах духовної культури антропоцентризм фіксується у таких семіотичних системах, як міфологія, філософія, релігія, мова та мовлення. Антропоцентризм обіймає опозиції типу “людина 1 — людина 2”, “людина — соціум”, “людина — її знання про світ”, “людина — її переживання”, “людина

— створені нею образи”, “людина — мова”.

Сприйняття людиною себе як центру всесвіту проявляється, зокрема, у значеннях слів кількісної семантики, у метафорах, зооморфізмах та соматичних одиницях, наприклад:

укр. — *піл-п'ядь дошка од дошки; прибуло дня на курячу п'ядь;*
англ. — *an arm of a chair; a neck of a bottle; an ear of rye; a span of life; give him an inch, and he'll take an ell.*

Антропоцентричність як категорія є особистісно орієнтованою, що співвідноситься з людським фактором, детермінується як соціальним, так і лінгвістичним досвідом. Антропоцентричність у художній літературі — це специфічний спосіб пізнання та осмислення суб'єктом оточуючої дійсності. Суб'єкт у своєму прагненні пізнати та експлікувати оточуючий світ пропускає його через призму свого відчуття. Саме тому у художньому творі знаходять відбиття кваліфікативні оцінки автора, який у своїй лінгвокреативній діяльності і реалізує антропоцентричний принцип.

Антропоцентричність будь-якого художнього тексту, включаючи і казку, об'єктивується відношенням автора, діючих осіб та читача.

Антропоцентричність в тексті залежить від таких факторів, як: інтенції адресанта, його лінгвокреативна діяльність, тезаурус адресата та жанрова специфіка комунікативних одиниць вищого рангу.

Антропоцентричність англomовної казки детермінована гуманістичним патерналізмом, що про-являється в прагматичних інтенціях казкаря та реалізується експліцитним та імпліцитним способами.

Казкар — творець тексту. Він інтегрує казку, живе в ній, пронизує її наскрізь: функціонує в заголовку, в хронотопі, у фабулі, у мовних інноваціях, в авторських коментуваннях, тобто у поверхневій та глибинній структурах тексту.

Принцип антропоцентричності перш за все проявляється у назві казки. Аналіз матеріалу показує, що заголовки англomовних казок лаконічні та поліфункціональні. Так, серед функцій заголовка особливе місце посідає антропоцентрична функція, що носить регулярний характер. Ця функція об'єктивується наявністю чотирьох основних груп заголовків: заголовки з власними/загальними іменами (1); антропоморфічні заголовки (2); квазі-антропоцентричні заголовки, що вказують на умови існування персонажів (3) та змішана група заголовків (4). Третя група заголовків співвідноситься з імпліцитною антропоцентричністю, а перша, друга та четверта групи

реалізують антропоцентричність експліцитно. Про абсолютну антропоцентричність заголовка англійської казки свідчить високий коефіцієнт насиченості цього блоку антропокомпонентами: $Ka_i 0.2 - 1$.

Інтродуктивні частини казки — зачини — також позначені високою антропоцентричністю. У цих блоках казкар запрошує адресата у казковий ірреальний світ, повідомляє йому про фоніві інтродуктори (про час, місце та героїв). Зачин є благодатним локусом прояву казкаря як інтенціональної сторони текстового антропоцентризму, в якому він прямо, без посередників, звергається до читача, створює настрій для сприйняття казки. У цьому блоці тексту казкар спирається на досвід, ви-користовує традиційні формули казки (типу *"once upon a time"*, *"a long time ago"*, *"dunnamany years ago"*) та модифікує їх у своїй лінгвокреативній діяльності, створюючи інновації типу *"Once upon a time — and a very good time it was — when pigs were swine and dogs ate lime, and monkeys chewed tobacco, when houses were thatched with pancakes, streets paved with plum puddings, and roasted pigs ran up the streets with knives and forks on their backs, crying, 'Come and eat me!', that was a good time for travelers"*.

Дослідження показує, що авторська присутність позначена такими маркерами, як:

- реальні (неказкові) топоніми, що вказують на етнічну належність казкаря;
- авторські посилання на соціум;
- авторські звернення до читача тощо.

Окрему групу становлять авторські коментування такої семантичної структури:

- тільки автор (*I think, I reckon, I hear*);
- автор + його сім'я (*When I was a liddle boy and lived with my gurt uncle, old Jan Druly*);
- автор + соціум (*We haven't got many giants about our Zummer-zet*);
- автор + адресат (*I'll tell you a bonny tale*);
- автор + герой (*in the morning my brave Jack was up early*).

Селекція елементів у поверхневій структурі казки залежить від казкаря, його ставлення до сюжету, до людського досвіду, традиції, від його майстерності та лінгвокреативної діяльності. Аналіз глибинної структури свідчить про те, що казці притаманні гуманістичні та патерналістичні форми антропоцентризму.

Типологічними рисами авторської присутності в ініціальних та фінальних блоках казки виступають надумані ірреальні події, модифіковані традиційні

формули, посилання на соціум та етнічні групи, авторські коментування тощо. Різноманіття маркерів авторської присутності свідчить про поліаспектний та комплексний характер прояву людського фактора в англійській казці. Антропоцентричність рамочної структури казки проявляється в опозиціях: автор — читач, автор — герой, автор — хронотоп подій, автор — мова.

Таким чином, категорія антропоцентричності в англійській казці виражається експліцитним та імпліцитним способами, конкретними мовними засобами, що матеріалізують ірреальні події. Рамочна структура англійської казки позначена дуалізмом автора та читача. Їх посередниками виступають персонажі казки.

Компьютеризация обучения деловому и техническому письму в неязыковых вузах

Г.И.Литвиненко (Сумы, Украина)

“В большинстве рациональных систем обучения иностранному языку обучение письму может занимать лишь подчиненное место по сравнению с главными видами коммуникативной деятельности” [Шубин Э.П. Языковая коммуникация и обучение иностранным языкам. М.: Просвещение, 1972. — с. 329]. Данное высказывание весьма показательно для характеристики системы обучения иностранным языкам в неязыковых вузах, переживающей сейчас период концептуальных перемен. Одним из факторов, обуславливающих эти перемены, является повышение интереса к письменным видам речевой деятельности и возросшая потребность в практическом овладении ими со стороны студентов, аспирантов и специалистов. Этот интерес объясняется экстралингвистическими факторами, и, прежде всего, значительно большей открытостью нашего общества, расширением диапазона сотрудничества с зарубежными странами, необходимостью практического использования языковых знаний, умений и навыков для достижения личных и профессиональных целей, а также высокой степенью мотивации этих знаний и умений.

Естественно, речь идет прежде всего о деловой коммуникации в сфере науки, техники, экономики, законодательства и других профессиональных областях. Эффективная письменная коммуникация в этих сферах невозможна без четкого представления о культурных и риторических традициях (ожиданиях) в иностранном языке. Незнание культурных особенностей может быть причиной того, что читатель неверно воспримет речевое намерение пишущего, что приведет к искажению акта коммуникации. Нужна кропотливая